

Skowron, Andrzej / Orłowska, Ewa

Skład Towarzystwa Naukowego Warszawskiego : (kadencja 1992-1994) : Wspomnienia pośmiertne : Helena Rasiowa (1917-1994)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 57, 43-47

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

naukowo, odpowiedział, że przychodzi do Ambasady bardzo wcześnie, aby móc choć trochę poczytać i popisać o prawie rzymskim.

W czerwcu 1993 roku brał aktywny udział w pracach „Premio Internazionale Gérard Boulvert w Neapolu”. Jeszcze w listopadzie 1993 roku przygotował referat na konferencję Komisji Praw Antycznych PAN. W tym polemicznym referacie⁹ przedstawił meandry nauki i nauczania prawa rzymskiego w Europie i w Polsce.

Gdy rozmawiałem z Henrykiem kilka tygodni przed śmiercią mówił, że pewno w wakacje będziemy się żegnać. Niestety opuścił nas wcześniej, 3 kwietnia 1994 roku, w dzień Święta Zmartwychwstania.

Witold Wołodkiewicz

HELENA RASIOWA

(1917 – 1994)

9 sierpnia 1994 r. zmarła Helena Rasiowa, znakomity logik i matematyk, kontynuatorka tradycji polskiej szkoły logicznej. Przez prawie pół wieku była bez reszty oddana pracy naukowej, kształceniu studentów i młodych pracowników nauki, pracy dla dobra nauki polskiej.

Studia matematyczne rozpoczęła na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego w 1938 r. Po zaliczeniu pierwszego roku zostaje zmuszona do przerywania studiów z powodu wybuchu wojny. Po upływie dwóch lat nawiązała kontakt z profesorami matematyki i fizyki i kontynuowała studia w trybie samokształcenia, zdając kolejno wszystkie przewidziane programem egzaminy na tajnym Uniwersytecie Warszawskim. W 1944 r. ukończyła pracę magisterską z logiki matematycznej, pisaną pod kierunkiem Jana Łukasiewicza. Rękopis pracy spalił się podczas Powstania Warszawskiego, tak więc w ciągu roku 1945 napisała pracę magisterską po raz drugi i ostatecznie 11 stycznia 1946 uzyskała stopień magistra.

---

9. Włoskie tłumaczenie tego referatu zostanie opublikowane w aktach Sesji naukowej – *Prawo rzymskie a współczesność*, poświęconej Henrykowi Kupiszewskiemu. Sesja ta odbędzie się w Warszawie i w Popowie w dniach 3 - 5 grudnia 1995 roku.

Od 1 listopada 1945 do połowy roku 1992 pracowała na Uniwersytecie Warszawskim, uzyskując stopnie i tytuły naukowe i obejmując kolejno wszystkie stanowiska akademickie. W 1950 r. uzyskała stopień doktora nauk matematyczno-przyrodniczych, promotorem Jej pracy doktorskiej był Andrzej Mostowski. Stopień naukowy, odpowiadający obecnemu doktorowi habilitowanemu, uzyskała po zatwierdzeniu go przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną w 1956 r., a następnie w 1957 r. Komisja ta nadała Jej tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego. W 1967 r. Rada Państwa nadała Jej tytuł profesora zwyczajnego.

W latach 1954-1963 obok pracy w Uniwersytecie Warszawskim pracowała również w Instytucie Matematycznym PAN. W latach 1955-1958 była kierownikiem Studium Eksternistycznego Matematyki UW. W okresie 1964-1970 pełniła funkcję kierownika Katedry Podstaw Matematyki, a następnie w latach 1970-1992 była kierownikiem Zakładu Logiki Matematycznej. Trzykrotnie pełniła funkcję dziekana wydziału (1958-1960, 1962-1966, 1968-1972). W latach 1960-1962 była delegatem Rady Wydziału do Senatu UW.

Helena Rasiowa uczestniczyła aktywnie w życiu naukowym i pełniła szereg ważnych funkcji w organizacjach i towarzystwach naukowych w kraju i za granicą. W latach 1961-1968 była sekretarzem naukowym Komitetu Nauk Matematycznych PAN, a następnie członkiem Prezydium tego Komitetu. W okresie 1970-1972 była członkiem Zespołu Rzecznawców Matematyki przy Radzie Głównej Szkolnictwa Wyższego, a w latach 1968-1972 przewodniczącą Zespołu Rzecznawców Matematyki dla Wyższych Szkół Nauczycielskich. W Polskim Towarzystwie Matematycznym była członkiem Zarządu Oddziału Warszawskiego do spraw popularyzacji matematyki i dokształcania nauczycieli, dwukrotnie była prezesem Oddziału Warszawskiego (1957-1958, 1963-1964), a także sekretarzem Towarzystwa (1955-1956) i jego wiceprezesem (1958). W Association for Symbolic Logic była członkiem Rady (1958-1960) oraz członkiem Komitetu Wykonawczego dla Europy (1972-1974). W 1972 r. była asesorem w Division of Logic, Methodology and Philosophy of Science of the International Union of History and Philosophy of Science. Przyczyniła się aktywnie do założenia w 1992 r. Polskiego Towarzystwa Logiki i Filozofii Nauki i była przewodniczącą Rady tego Towarzystwa. Przez wiele lat była przewodniczącą Rady Naukowej Centrum Obliczeniowego PAN, a następnie Instytutu Podstaw Informatyki PAN, którego częścią stało się Centrum.

W swej działalności naukowej reprezentowała Helena Rasiowa polską szkołę logiczną, rozślawioną w okresie międzywojennym przez uczonych

tej miary co Jan Łukasiewicz, Stanisław Leśniewski, Kazimierz Ajdukiewicz, Alfred Tarski. Głównym przedmiotem badań Heleny Rasiowej była logika algebraiczna (algebraic logic). Poszukiwanie związków między systemami algebraicznymi i systemami logicznymi zapoczątkowane zostało pracami Boole'a i jego następców. Doprowadziły one do wypracowania pojęcia algebry Boole'a i ustalenia jej związków z klasycznym rachunkiem zdań. Bardzo istotnym elementem w rozwoju algebraicznych metod badania systemów logicznych była, wprowadzona przez Lindenbauma i Tarskiego, konstrukcja algebr, których elementami są klasy równoważności, generowane przez formuły. Druga bardzo ważna idea z tego zakresu, którą zapoczątkowały prace Łukasiewicza i Posta, to traktowanie formuł jako funkcji algebraicznych nad pewnymi algebrami. Metody algebraiczne w badaniach logiki intuicjonistycznej i logik modalnych zapoczątkowali Stone, Tarski i McKinsey. Helena Rasiowa włączyła się aktywnie w ten nurt badań. Wspólnie z Sikorskim podała pierwszy algebraiczny dowód twierdzenia Goedla o pełności klasycznego rachunku predykatów. Następnie udowodniła metodą algebraiczną analogiczne twierdzenia dla rachunku predykatów logiki intuicjonistycznej i logik modalnych. Pozwoliło to uzyskać algebraiczne dowody innych ważnych twierdzeń, dotyczących zarówno logiki klasycznej jak i wielu logik nieklasycznych. Od tego czasu wielu logików i matematyków zaczyna stosować metody algebraiczne w badaniach nad systemami logicznymi.

Pierwsza monografia Heleny Rasiowej pt. *The Mathematics of Metamathematics*, wspólna z Romanem Sikorskim, wydana w 1963 r. przez PWN, zawiera systematyczny i wyczerpujący przegląd rezultatów, dotyczących algebr rachunków logicznych. Przedstawiona w niej została ogólna teoria algebraizacji logik i w ramach tej teorii zostały podane algebraiczne systemy dla logiki klasycznej, intuicjonistycznej, modalnej i pozytywnej. Książka koncentruje się na twierdzeniach metalogicznych, dotyczących rachunków predykatów wymienionych logik i na badaniu elementarnych teorii sformalizowanych, opartych na tych logikach.

Kolejna monografia Heleny Rasiowej pt. *Algebraic Approach to Non-Classical Logics*, wydana w 1974 r. w serii *Studies in Logic and the Foundations of Mathematics* (tom 78, North Holland), zawiera algebraiczne teorie szerokiej klasy logik nieklasycznych, obejmuje mianowicie: pozytywne i klasyczne logiki implikacyjne logiki słabsze od pozytywnej logiki implikacyjnej, logikę minimalną, logikę pozytywną z semi-negacją, konstruktywne logiki z silną negacją, logiki Posta. Celem książki było wyodrębnienie możliwie najszerszej klasy logik, dla której daje się sformułować ogólną teorię algebraiczną, pozwalającą na dowodzenie istotnych

twierdzeń o logikach z tej klasy, nie jak to było dotychczas – oddzielnie dla każdej z tych logik, ale ogólnie – dla całej klasy jednocześnie.

Helena Rasiowa ma ogromne zasługi dla rozwoju badań nad zastosowaniami logiki matematycznej w informatyce. Już przeszło dwadzieścia lat temu przewidziała jak wielkie znaczenie będzie miała logika dla rozwoju informatyki teoretycznej. Zdawała sobie sprawę z tego, że wiele problemów naukowych, badanych w informatyce teoretycznej, może być rozwiązywanych metodami, wypracowanymi w logice i że badania logiczne w informatyce teoretycznej mogą być ważnym źródłem inspiracji w rozwoju logiki. Helena Rasiowa inspirowała i prowadziła intensywne i bardzo owocne badania nad logikami programów, nad metodami wnioskowania przy niepełnej informacji i nad rachunkami logicznymi dla systemów sztucznej inteligencji.

Zainicjowała utworzenie matematycznego czasopisma naukowego *Fundamenta Informaticae*, poświęconego podstawom informatyki i była jego redaktorem naczelnym. Była ponadto *collecting editor* *Studia Logica* i *associate editor* *Journal of Approximate Reasoning*.

Helena Rasiowa jest autorką ponad stu prac naukowych i podręcznika akademickiego pt. *Wstęp do matematyki współczesnej*, tłumaczonego na wiele języków. Na Jej pracach i monografiach wykształciły się całe pokolenia logików w Polsce i za granicą. Spotykamy w różnych krajach osoby, które z dumą nazywają się Jej uczniami po przestudiowaniu Jej prac, mimo że nigdy nie spotkały Jej osobiście. Wykształciła wiele pokoleń studentów i młodych pracowników nauki, wypromowała blisko dwudziestu doktorów, z których wielu jest obecnie profesorami.

O Jej niezwykle wysokiej pozycji na terenie międzynarodowym świadczą również liczne zaproszenia do najlepszych uniwersytetów Europy i obu kontynentów Ameryki. Wygłaszała odczyty, niejednokrotnie plenarne, na wielu międzynarodowych kongresach i konferencjach, a także przewodniczyła na nich sesjom naukowym.

W ciągu ostatnich dwóch lat Helena Rasiowa pracowała nad swoją nową monografią pt. *Algebraic Analysis of Non-Classical First Order Logics*, przygotowała osiem rozdziałów tej książki. Jeszcze w lipcu 1994 r. zainicjowała przygotowanie specjalnego zeszytu *Studia Logica* pt. *Reasoning with Incomplete Information* i ustaliła szczegółowy zakres tematyki tego zeszytu.

Za swoją działalność naukową i akademicką Helena Rasiowa otrzymała wiele prestiżowych nagród: nagrodę Polskiego Towarzystwa Matematycznego, nagrodę Ministra zespołową I stopnia, nagrodę Ministra indywidualną II stopnia, medal im. Sierpińskiego, tytuł honorowego członka Polskiego

Towarzystwa Matematycznego. Otrzymała również odznaczenia państwowe: Medal X-lecia Polski Ludowej, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Krzyż Oficerski Odrodzenia Polski.

Wraz z odejściem Heleny Rasiowej z jednej strony zostaje zamknięta pewna epoka w rozwoju logiki matematycznej, ale z drugiej strony Jej działalność otworzyła nowe możliwości badawcze, zarówno w samej logice, jak i w jej zastosowaniach.

Helena Rasiowa była człowiekiem niezwykle pracowitym, życzliwym i pogodnym, łączącym dobroć i wrażliwość na ludzkie problemy z ogromną inteligencją. Była zawsze gotowa nieść pomoc, nie tylko naukową, ale również tę w zwykłych życiowych kłopotach. W każdej, nawet najtrudniejszej sytuacji, starała się zrobić tyle dobrego ile tylko można, była to Jej zasada życiowa. Helena Rasiowa pozostanie w pamięci Jej przyjaciół i całego środowiska jako wzór naukowca i nauczyciela akademickiego, oddanego bez reszty logice i nauce polskiej.

*Ewa Orłowska
Andrzej Skowron*

HENRYK SANDNER
(1915 – 1994)

Henryk Eugeniusz Sandner, syn Jana i Reginy z Gerberów, urodził się 1 maja 1915 r. w Łodzi. W 1932 r. rozpoczął studia biologiczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego, specjalizując się w naukach zoologicznych. Pracę magisterską przygotowywał pod kierunkiem prof. Wacława Roszkowskiego. W 1938 r. uzyskał absolutorium, jednak ostateczny egzamin złożył dopiero po wojnie, otrzymując w 1946 r. dyplom magistra filozofii w zakresie zoologii z anatomią porównawczą. W 1951 r.

obronił na Uniwersytecie Łódzkim rozprawę doktorską, przygotowaną pod kierunkiem prof. Leszka Pawłowskiego i uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych. W 1954 r. Centralna Komisja Kwalifikacyjna przyznała Mu tytuł naukowy docenta. W 1964 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w 1975 r. – profesorem zwyczajnym.